

ZPRÁVY

SPOLEČNOSTI FRANTIŠKA BÍLKA

41
prosinec 2018

Obsah

Téma: Otokar Březina	3
Otokar Březina: Tichý oceán	4
Emanuel Chalupný: Výstup na vrchol	6
Rozhovor s Jiřím Höferem, předsedou Společnosti Otokara Březiny	7
Podobizna O. Březiny od Vlastislava Hofmana	16
Jan Vrba: Den v Chýnově	17
Poznávám krásu vašich krajin (korespondence O. Březiny a J. Demla)	21
Drobné zprávy	25

Jiří Höfer, předseda Společnosti O. Březiny, při zahájení výstavy „Přátelství Otokara Březiny a Františka Bílka“ v Praze, 2014. Foto: Vladimír Červený.

*Obrázek na titulní straně: Otokar Březina na kresbě Františka Bílka, 1916.
Foto: GHMP.*

Téma: Otokar Březina

Gisa Picková-Saudková zaznamenala tato Březinova slova, pronesená v jednom z rozhovorů: *„To není z nás, co mluvíme, my jsme jen prostředníky Ducha. Pramen našich slov, našich myšlenek je v tajemnu. I naše setkání podmíněna jsou tajemností.“*

Sto padesát let uplynulo letos od chvíle, kdy se duše seslaná Duchem zrodila na této zemi v těle básníka – Otokara Březiny. Duše, která si byla vědoma, odkud pochází resp. kde je její pravý domov. Duše, jejíž tělo mělo probuzeno smysly, které u většiny ostatních lidí ještě dřímají. Duše, která zpívala píseň, jejímuž pravému smyslu mohly rozumět jen (nemnohé) duše podobně pokročilé. Ale ta píseň okouzlovala mnohé, ta píseň okouzlovala zástupy. Z dnešního pohledu se to zdá skoro nepochopitelné: autor pěti básnických sbírek velmi náročného obsahu, stvořených během šesti let na přelomu 19. a 20. století, tento autor, povoláním vesnický učitel, se ve věku pětatřiceti let stává školním (i národním!) klasikem, široce uctívaným a později několikrát navrhovaným na Nobelovu cenu, kterou vytrvale odmítá. Jsem si jist, že dnes – i kdybychom ty básně šířili ve všech současných médiích a po všech sociálních sítích – by se taková věc nemohla opakovat. Proč? Mělo slovo tehdy větší moc? Čekaly snad zástupy, v době nejistoty a rychle se měnícího světa, že přijde nějaké zásadní slovo, které jim ukáže cestu? Jsou dnes zástupy už vším (slovy nevyjímaje) přesyceny a na nic nečekají?

Ještě ani ne třicetiletý, v době, kdy má za sebou první básnickou sbírku, píše Březina v dopise Anně Pammrové: *„Za intelektem, za naším já leží pravé naše já, transcendentní podmět, promítnutý do hmotného, používající intelektu jako prostředku k orientaci v chudých podmínkách našeho života. To transcendentní já, ležící mimo čas a prostor, hovoří k nám omezenou řečí našich smyslů přímo jen v řídkých bleskových okamžicích. Jím souvisíme s nesčíslnými dušemi všech věků minulých i budoucích a s Nejvyšším, jehož bytost vše obsahující uniká každému pochopení naší ubohé myšlenky.“* Nemůžeme pochybovat o tom, že hlavní inspirací k tvorbě byly Březinovi ony zmíněné „řídké bleskové okamžiky“. Dodnes se vedou diskuse, proč Březina po roce 1901 již žádnou básnickou sbírku nenapsal (nepočítejme nyní jeho eseje, které jsou u Březiny také básní v próze). Bylo těch bleskových okamžiků méně – tím, jak se měnily jeho životní podmínky? Nebo naopak více, takže začal vnímat skutečnost jinak a cítil, že by měl spíše mlčet – že omezená slova nemohou postihnout Podstatu?

Stovky otazníků se vynořují, zamýšlíme-li se nad Březinovým dílem i životem. Setkání s ním jsou dodnes podmíněna tajemností.

Otokar Březina: Tichý oceán

(ze sbírky „Ruce“)

Hlas našich slaviců v tvém šeru jiskřil se. A poupata
jak hudba vřela při rozvíjení. Tep srdcí, vesel údery...

V lanoví zvonil jitřní vítr tvůj a zrcadlená do zlata
zem táhla kolem nás jak nábřeží královské nádhery.

Však před námi a nad námi, nad mystériem hlubin tvých
oceán tichý světů neviditelných tisíci hořel dráh;
a stále jemnější, jak vodopádů šum ve sluchu nemocných,
žal země, navždy zatracené, se slíval v našich myšlenkách.

Na květy její vzpomněli jsme, žádostivě vonící
a v skrytém ohni jejím vznícené, jak přiblížení rtů;
na každou lásky vteřinu, jak zabloudila včela zvonící,
když o sklo oken naráží do zledovělých blankytů.

Na slova soucitného schýlení, extasí svatý nach,
a na hlas duše andělský, když bouří krve tiší mocí svou;
na vise proroků, v nichž jako větrem pozdvižený prach
pod koly tvého vozu triumfálního hvězd miliony vrou.

Na slunce konejšivé pousmání v zoufalosti dní,
když náhle vzeplá na věcech, jak zlacení tajemných nápisů,
na vlídný pokyn hostitelky zástupů, když pole obilní
se zaskví z obzoru, jak skývy bělostné na míse z jaspisu.

Na noci za námi, v jichž nebezpečném ztišení
jsme bloudívali, cizinci, jak v pralesích melancholických krás,
co zatím z dálek úpělo tvých splavů věčných šumění
a ze tvých mlýnů zakletých kol monotónní ráz.

Jak všechno tichne z těchto míst! Po moři němém veslujem,
slavíci letí v dálce před námi, nad námi výše bez hlasu...
Však naše zraky odměnou, čím víc se břehů země vzdalujem,
tím čistěji zří prvotní nádheru její svatou v úžasu.

František Bílek: kresba Tichý oceán, 1901. Foto: F. Kožíšek.

Emanuel Chalupný: Výstup na vrchol

(výňatek z knihy „František Bílek, tvůrce a člověk“)

Docela jinak, s podivuhodnou jistotou, rozřešil Bílek svůj úkol v Šílencích. Místo mytologizující doktríny, nepřesvědčivě zatěžující výtvarný výraz, omezil se tu na realistické zobrazení přírody, třeba v typické jedné zkratce mořské vlny, ale tuto zkratku provedl s takovou průbojností, že to u rodáka z kraje vnitrozemského přímo ohromuje. Duchovní intuice, kterou Bílek v hovorech vždy tolik zdůrazňoval, opravdu nahradila zde nejintenzivnější nazírání přímé, fyzické. S tímto mohutným vzruchem živlu velebně kontrastuje majestátní klid staveb a osob na břehu, jako živoucích soch; ale tento klid není strnulý, vášnivá citlivost umělcova řine se z každé postavy, a protože se zde Bílek omezil na nečetnou skupinu postav určitě nastíněných, vyhnul se chaosu a podal dílo velkolepě vyvážené, s klidem i vzruchem, se světlem i stínem, ovšem s jedinou vládnoucí náladou bouřlivého oceánu. Není to vystižení Březinových Šílenců, této jedinečné zkratkové epeje sahající k výšinám Aischylova Promethea; je to samostatná koncepce, spojená s básní Březinovou jen dvěma verši („před slanými vodami oceánu my stáli, žízniví věčně, a jenom tragická hudba jich bouří dala nám opojení“). Ale Březinu samého toto dílo uchvacovalo ještě více než ostatní obrazy cyklu a hrdě ukazoval návštěvníkům své pracovny, kde visel na stěně jeho originál.

Ale ještě výše vystoupil Bílek v Tichém oceáně. Je to ilustrace k básni, kde Březina líčí vzpomínku na krásu země, míjející v duchu jejich synů, odplouvajících po „tichém oceáně světů neviditelných“. Bílek toto ticho vystihl úžasnou kresbou, dosahující vrcholu lidského cítění a tvoření. Nákres lodi i plachty, jakoby jen pavučinově nadechnuté, budí dojem mořské tišiny, dojem nepoměrně čistší než kdysi slavený Böcklinův obraz Ticho v lese; a na této lodi tři postavy vyjadřují stupeň touhy a melancholie, nad který žádný romantický umělec nepodal víc. Nejvroucnější snivost řine se právě z postavy nejhlouběji skloněné, které není vidět do tváře; snad je to bezděčná ilustrace veršů z jiné Březinovy básně (Bolest člověka): „Jako děti hlavu svou v klín mateřský jsme položili myšlenku zemdlenou ve věčný smutek stvoření“ – ale ať již podnět k této kresbě je kterýkoli, beze vší pochyby ukázalo se zde velkolepé Bílkovo mistrovství, obecně známé, ve výmluvnosti gesta: ba, zde není ani gesto, jen poloha těla, a ta mluví za všechny možné výrazy obličejů. Zduchovnění výtvarného umění, jímž Botticeli, Michelangelo, Soddoma, Dürer i jiní umělci renesance, respektive baroka, značí novou epochu, odlišnou od řecké plastiky, nedostižné ve vystižení těla, toto zduchovnění dosahuje zde jednoho z vrcholů křesťanské a moderní tvorby.

Bohužel na rozdíl od Šílenců, nevyznívá toto veledílo ryze a harmonicky. Bílek onen ústřední obraz obklopil črtami, kterými chce symbolizovat vzpomínky plavců na dřívější domov a jejich zemi. Tyto črty naprosto nelze přirovnávat k mistrovskému ústředí, jsou to mátohy zcela nezdařené, působí

rušivě jako zbytek chaosu mladších let autorových, a dílu Bílkovu by prospělo, kdyby byly vynechány, aby úchvatný dojem jádra obrazu nekazily. Je z nich patrné, jak nejistý byl někdy Bílkův vkus i při tom nejvyšším rozletu jeho fantazie.

[Emanuel Chalupný: František Bílek. Tvůrce a člověk. Vyd. Růže, Č. Budějovice 1970, str. 27-29.]

Strážci Březinova odkazu

Rozhovor s Jiřím Höfrem, předsedou Společnosti Otokara Březiny

Z jednoho vašeho dřívějšího vyprávění víme, že vaše předsednictví Společnosti Otokara Březiny (dále SOB) není náhodné, že to je téměř „rodově dané“. Mohl byste tedy na úvod nastínit, jak se vaše rodina setkala s Březinou?

Když Březina přišel v roce 1901 do Jaroměřic nad Rokytnou (tehdy to byly Jaroměřice na Severozápadní dráze), tak mu ředitel školy a jeho přítel Matěj Lukšů sehnali ubytování u mého pradědečka, Hynka Höfera, a mého dědečka Karla Höfera. Takže u našich bydlel až do roku 1913, kdy se přestěhoval do novostavby na tehdejší Třebíčské (dnes Březinově) ulici. V tom domě bylo v přízemí pekařství a v prvním patře byl byt, který Březina až do smrti obýval. Tehdy tam bylo klidněji než v jeho předešlém bydlení, kde byla hlučná doprava směrem na nádraží. Dnes je tomu obráceně: dům se nachází na velmi frekventovaném průtahu městem. Dnes je v celém domě Muzeum Otokara Březiny, pekařství skončilo koncem 60. let.

Jaké bylo povolání vašeho pradědečka a dědečka?

Byli klempíři. Jejich dům stál nedaleko nové školy, která byla otevřena dva roky před Březinovým příchodem do Jaroměřic. A vzhledem k té blízkosti si v domě moje prababička otevřela malý krámk, kde měla papírnictví a cukrovinky.

Když se Březina od našich stěhoval do nového bytu, těžko se s našimi loučil, protože se stali přáteli, a i nadále se stýkali. Březina si rozuměl s mým dědečkem, kterého také navštěvoval, když chodil na jídlo do restaurace „U kuchařů“, která byla v našem sousedství. Po smrti Březiny visela jeho fotografie v restauraci nad stolem, kde sedával, až do jejího zrušení v roce

1982. K babičce si také chodil kupovat noviny. V tu dobu za ním přijížděla do Jaroměřic řada novinářů a neohlášení lidé, kteří se zajímali nejen o literaturu, a chtěli se s ním poznat. Z čehož nebyl Březina vůbec nadšený a snažil se nezvaným návštěvám vyhýbat a před některými dotěrnými, které už znal, utekl přes babiččin krámk za dědečkem na zahradu, nebo do dílny. Můj dědeček Karel Höfer se pak stal jedním ze zakládajících členů Březinovy společnosti v roce 1932 a také průvodcem v Březinově muzeu, kterého dělal až do roku 1950, kdy mu to komunisté zadrželi.

F. Bílek: plastika hlavy O. Březiny, pálená hlína, 1906.

Proč mu to zakázali?

Mého tatínka v tom roce odsoudili za „velezradu“ a dědeček jako živnostník (klempíř), byl „nepřitelem“ dělnické třídy. Dokonce nedostával ani důchod, na který si platil. Byl o čtyři roky mladší než Březina a zemřel v roce 1953. Tatínka z vězení nepustili ani na pohřeb a o úmrtí otce ho se zjevným sarkasmem informovali 14 dní po pohřbu.

Váš otec byl skautský vůdce a výrazná postava „občanské společnosti“ v Jaroměřicích. Můžete nám stručně přiblížit jeho život?

V Jaroměřicích byl nejstarší skautský oddíl na západní Moravě (založený 1921) a tatínek byl po válce náčelníkem místního střediska i okresního vedení. Členem Junáka byl asi od r. 1926 a obnovil ho v r. 1945, 1968 i v r. 1990, vždy s řadou dalších nadšených skautů a skautek.

Otokar Březina se několikrát mé babičce zmínil, že vzhledem k blízkosti školy by bylo vhodné, kdyby bylo v jejím krámku také knihkupectví. Můj otec Ferdinand Höfer (narozen 1915) se toho později chytil a založil Březinovo knihkupectví. Průpravu získal v obchodní akademii a pak byl na stážích v knihkupectví v Brně a Hlohovci. Po válce zboural původní dům, který byl z nepálených cihel, a postavil nový. Ze starého domu byla zachována jen jedna místnost ve dvoře, kde Březina bydlel. Díky strýci E. Bachelovi tam byl dovezen nábytek z pozůstalosti Anny Pammrové a výtvarná díla učitele Josefa Kapinuse, který byl nějaký čas u Františka Bílka na stáži. Ten byl z nejmladších Březinových kolegů v Měšťanské škole. V roce 1960 byl tento Březinův pokoj na pokyn vedení MNV odvezen v době, kdy moji rodiče byli v práci, a vše, co tam bylo, zřejmě zničili. Jen výtvarné práce Josefa Kapinuse jejich autor zachránil. Z ostatního se nedochovalo nic, bohužel.

Knihkupectví provozoval otec až do svého zatčení (1949). To bylo zkonfiskované soudem v roce 1950. Můj otec byl za války v odboji, za což obdržel po válce dvě vysoká vyznamenání. Paradoxně tři měsíce po druhém vyznamenání, které mu předával osobně ministr vnitra Nosek, ho zatkli a obvinili z vlastizrady.

Co udělal, že se podle komunistů dopustil vlastizrady?

On měl jako jediný v Jaroměřicích cyklostyl a hlavně živnostníci za ním někdy chodili, aby jim něco rozmnožil. A v roce 1948 za ním přišli studenti, jestli by si mohli něco rozmnožit. Byly to letáky, které požadovaly svobodné volby. V roce 1949 ho pak zatkli a byl skoro $\frac{3}{4}$ roku ve vazbě na samotce, než byl soud, který mu místo trestu smrti, jak požadovali představitelé KSČ v Jaroměřicích (je to součástí soudního spisu), nadělil 14 let vězení. Bibli mu tam nedovolili, ale Březinovy básně ano, takže se jich tam naučil mnoho nazpaměť a až do smrti je na uvítání recitoval návštěvám, které přicházely kvůli Březinovi do Jaroměřic. V Leopoldově také „vydal“ na toaletním papíru Březinovy básně. K tomu ho vyzval Silvio Braitto. Když ho propustili, tak je

propašoval v ponožce a máme je v Březinově muzeu. V Leopoldově se na některých pracích setkával s tzv. „Vatikánem“ (vězněným duchovenstvem). Bachaři, snad i s trochou hrdosti, říkali, že druhá největší koncentrace biskupů na světě po Vatikánu je v Leopoldově. Seznámil se tam s mnoha osobnostmi, např. opaty Tajovským a Opaskem, básníky Renčem, Rotreklem... Na cele byl i s generálem Kutlvašem, který velel Pražskému povstání v r. 1945. S některými se později navštěvoval, takže i já jsem se s nimi mohl u nás doma setkat, sedět a uctivě naslouchat. Z vězení ho pustili roku 1955, když opakovaně upadal do kómatu.

Byl v době svého zatčení váš otec ženatý a měl rodinu?

Ano, byl, ženil se v roce 1941 a měl dva syny. Mně byly v roce 1949 tři roky, mému bratrovi šest let. Je zvláštní, že moje nejranější dětská vzpomínka je právě ten okamžik, když k nám domů přišli estébáci tatínka zatknout. Byl to první politický proces na našem okrese, a když se tatínek vrátil z vězení, jeho bývalý spolužák, tehdy člen okresního výboru KSČ, mu na útěchu řekl: „Ferdo, buď rád, že jsi šel v první várce, s Babicemi¹ bys to nepřežil.“

Co dělal otec, když ho propustili?

Dělal pomocného dělníka, nádeníka, později skladníka v místním Dřevodružstvu, kde byl do roku 1968. Pak šel pracovat do knihkupectví v Třebíči, kde měl známého vedoucího. To se mu líbilo, i když nebyl zdaleka nadšen ze všeho, co tehdy vycházelo. Ale už v roce 1970 ho v rámci normalizace vyhodili a pak šel pracovat do Jednoty, do jejich archivu, kde pracoval až do důchodu. Důchod dostal ten nejnižší možný. Stejně jako maminka. Kádrový profil naší rodiny byl od počátku u komunistů špatný, nejen proto, že rodiče byli živnostníci a že otec byl odsouzen v politickém procesu, ale také proto, že celá naše rodina chodila každou neděli do kostela a komunistům se nikdy nepoklonila.

Kdy byla založena SOB a jeho muzeum v Jaroměřicích?

Vlastně hned po Březinově smrti, den před Březinovým pohřbem založili jeho přátelé, mezi nimi i F. Bílek, Výbor pro uctění památky O. Březiny.

---

¹ **Případ Babice** je označení pro události, které souvisely s vraždou tří funkcionářů MNV v Babicích na Třebíčsku v červenci 1951. Dodnes není jasné, kdo vraždu zorganizoval – zda protistátní skupina řízená ze zahraničí nebo StB. Nicméně tato vražda pak byla záminkou pro likvidaci a diskreditaci především rolníků a kněží. Byly zatčeny desítky lidí, kteří byli ve vykonstruovaných procesech odsouzeni k vysokým trestům včetně trestů smrti. Účelem bylo navodit strach a zlomit odpor rolníků ke vstupu do družstev, v podstatě nezáviselo na tom, kdo jmenovitě bude odsouzen. Pozn. red.

Prvním krokem byl apel na veřejnost, aby finanční i duchovní podporou umožnila uchovat básníkovu pozůstalost pohromadě a v místě, kde žil a zemřel. Byla vyhlášena celostátní, vlastně mezinárodní sbírka, protože do ní přispívalo také mnoho Čechů ze zahraničí, především z Vídně a okolí, kam se do r. 1918 chodilo běžně za prací nebo na zkušenou.

Březina ve své závěti jmenoval tři dědice svého majetku: Emanuela Chalupného, Františka Bílka a Matěje Lukšů (Březinův spolužák z reálky v Telči), vedle toho odkázal svůj nábytek a šatstvo školníku Rezkovi, který se o něj staral. F. Bílek byl podle závěti majitelem všech svých děl, které se v Březinově bytě nalézaly. Na to reagoval Bílek prohlášením u notáře, že všechna svá díla ponechá v Jaroměřicích, pokud budou přístupná veřejnosti, jako součást Památníku O. Březiny. To byl později i jeden z argumentů proti plánovanému uzavření muzea – že bude nutné Bílkova umělecká díla vrátet jeho rodině.

Společnost Otokara Březiny byla oficiálně založena v roce 1932 u příležitosti odhalení Bílkovy sochy „Tvůrce a jeho sestra bolest“ na Březinově hrobě. Vedle Emanuela Chalupného a Matěje Lukšů patřil k hlavním organizátorům prof. František Jech z gymnázia v Moravských Budějovicích.

Jakou roli hrála ve Společnosti Emilie Lakomá²?

Důležitou, byla členkou výboru hned od počátku a také byla významným sponzorem. Lakomá, v zájmu uchování bytu v původní podobě, odkoupila od pana Rezka nábytek, který mu odkázal Březina. Jenom kamínka, která v bytě byla, někdo v pozdějších letech ukradl; máme je na staré fotografii a rádi bychom někde sehnali podobná. Ta vytápěla celý Březinův třípokojový byt. A v té kritické zimě 1929, na jejímž konci Březina umírá, nevystoupila po šest týdnů denní teplota nad minus 10 °C, ale bylo také až minus 42 °C a v Jaroměřicích bylo tolik sněhu, že si v něm lidé prokopávali tunely, aby se dostali od domu k domu...

Jaké cíle si SOB při vzniku vytkla a jaké byly její osudy za války a po válce?

Zpřístupňovat dílo a osobnost Otokara Březiny veřejnosti, zajišťovat průvodcovskou službu v muzeu a spravovat sbírky, založit studijní knihovnu, podporovat bádání a informovat veřejnost v Bulletinu SOB i v novinách. Za války byla SOB rozpuštěna, podobně jako ostatní spolky (Sokol, Junák...), ale na Březinova výročí se jeho příznivci vždy scházeli u jeho hrobu, jak za války, tak později za komunismu. Po válce byla SOB obnovena, ale v roce 1949 opět zrušena. Klíče od muzea převzal Místní národní výbor. Poté, když

---

² Přítelkyně, a snad i láska O. Březiny.

zakázali mému dědečkovi vykonávat neplacenou funkci průvodce, tam dali jako průvodce (správce) nějakého estébáka, který v okolí rozkulačoval sedláky, a to byla katastrofa. Nejen průvodcovská, ale i správcovská, protože v tu dobu se tam ztratila řada věcí, včetně asi třetiny těch darů, které dostal Březina k 60. narozeninám od významných výtvarníků. Po r. 1961 dělal správce i průvodce bývalý ředitel školy Jaroslav Krčál. To byl výborný člověk a Březinu měl ve velké úctě. Ten byl v r. 1968 předsedou Výboru pro oslavy 100. výročí Březinova narození. V 70. letech dělal správce muzea syn Matěje Lukšů, JUDr. Vladimír Lukšů, který usiloval o opravu objektu muzea, ale v r. 1982 zemřel. V muzeu ještě provázela paní učitelka V. Cigánková, dcera Březinova ošetřujícího lékaře a paní A. Klenová, a muzeum se opravilo až r. 1993. Maminka a později také manželka V. Lukšů pečovaly dlouhá léta o hrob O. Březiny, bez nároku na odměnu. Víc ho braly jako člena rodiny. V polovině 80. let bylo muzeum z důvodu havarijního stavu budovy uzavřeno a část inventáře uložena v Západomoravském muzeu v Třebíči.

A kdy byla obnovena SOB, už v roce 1968 nebo až po roce 1989?

Až po roce 1989, i když snahu jsme měli už těsně před revolucí. Někdy v září 1989 jsem šel na ministerstvo vnitra, odbor, který měl na starosti organizace, a ptal se, za jakých podmínek a jak by bylo možné obnovit SOB. Byla tam nějaká dr. B. a ta se mnou vyběhla. Ptal jsem se, proč to není možné, když už tehdy existovala Společnost B. Němcové nebo Společnost bratří Čapků – ale prostě to nešlo. Pak jsem tam šel 3. 1. 1990 a to už bylo jiné. Říkala, že sice neví, jak se to dělá, ale že to nějak půjde. 7. 4. 1990 jsme už měli ustavující valnou hromadu. Můj otec se stal předsedou, roku 1993 předal předsednictví řediteli ZŠ O. Březiny Mgr. Ladislavu Šabackému, který byl od r. 1990 místopředsedou a vedl SOB do r. 2002, kdy jsem převzal vedení SOB já, a dnes je už nejvyšší čas, abych vedení SOB předal někomu mladšímu.

Jaká byla a je sociální základna SOB?

Dříve bylo mezi členy hodně učitelů, dnes asi převažují literární nadšenci, lidé, kteří vnímají krásu a sílu slova, které proměňuje naši vnímavost i lidská srdce. Hodně členů je z Jaroměřic a okolí, jsou z celé republiky i ze zahraničí. Nás v Jaroměřicích ještě učili nejmladší Březinovi kolegové, například J. Kapinus a J. Krčál, a setkávali jsme se s lidmi, kteří byli s Březinou přáteli nebo je učil. Ta úcta k Březinovi tu stále ve městě a okolí je, tu se nepodařilo vykořenit. V současnosti má SOB opět téměř 300 členů. Letos se nám jich hodně přihlásilo po našem pátém symposiu, které se konalo ve spolupráci s Ústavem české literatury a komparatistiky FF Univerzity Karlovy v Jaroměřicích letos v září při příležitosti 150. výročí narození O. Březiny.

Jak byste charakterizoval hlavní aktivity SOB v posledních 10 letech?

Vydáváme pravidelně Bulletin SOB (dosud 72 čísel) a zajišťujeme provoz muzea, což zdaleka není jen průvodcovská služba. Máme při muzeu studijní knihovnu, která se postupně rozrůstá a je využívána nejvíce studenty vysokých i středních škol. Pořádáme literárně hudební pořady, přednášky, besedy. Ty v Jaroměřicích nahráváme už asi od r. 1991 a připravujeme se převádět je do digitální podoby, aby byly k dispozici na našem webu, a budou také na webu Moravské zemské knihovny v Brně. Spolupracujeme s kulturními institucemi, školami, podle možností vydáváme knihy a drobné publikace, které jsou se vztahem k našemu básníku a mysliteli k dispozici v muzeu. Zatímco v 90. letech ještě žili Březinovi žáci nebo žáci jeho žáků, dnes už nikdo takovou bezprostřední zkušenost nemá, průvodci mají Březinu „z druhé ruky“. A to je náročnější na zaujetí návštěvníků.

Můžete nám říci něco o sobě?

Jak už jsem uvedl, vyrůstal jsem v prostředí, kde byli váženi a ctěni vedle O. Březiny, také F. Bílek, J. Deml, J. Zahradníček, A. Pammrová a další výjimečné osobnosti, a to i mezi prostými lidmi. Setkal jsem se s paní B. Bílkovou, B. Mildovou - Bílkovou, A. Opaskem, V. Renčem, J. Demlem, R. Lukavským, P. Holmanem, V. Tajovským, J. Kuběnou, s účastníky březinovských symposií... Bylo to inspirativní zvláště v době nesvobody a moc si toho vážím. První přednášku o Březinovi jsem měl na průmyslovce v Kroměříži, kdy jsem měl možnost místo krátké seminární prezentace básníka hovořit celou hodinu. S přípravou mi pomohl tatínek.

22. srpna 1968 jsem s kamarády založil organizaci svobodné mládeže pod názvem Klub svobodné mládeže. Organizovali jsme protesty, cyklostylovali letáky, lepili plakáty, dělali večery protestní poezie... Když jsem byl den před poslední státní závěrečnou zkouškou vyloučen ze studia, tak jsem šel na vojnu, kde jsem byl degradován (pro absolventy Vojenské katedry VŠ byla pak vojna na 1 rok) a bylo mi oznámeno, že tam budu celé 2 roky. V kasárnách působil pplk. Vrána, který je známý z Černých baronů jako poručík Vrána. O groteskní situace nebyla nouze. Z té bídy mě držel nad vodou Zikův Otokar Březina, kterého jsem tam měl ve skryši s psychologii i Českou otázkou od TGM. Po vojně jsem nemohl nikde sehnat práci. Tak jsem šel za ředitelem mlékárny v Praze, kam jsem chodil dříve na brigády a kde jsem měl zlepšovák. Ředitel si mě pamatoval a řekl mi, že se musí dovolit městského tajemníka KSČ. Za týden mi řekl, že mě jako pomocného dělníka vzít může. Dělal jsem práci pomocného dělníka, strojníka, mistra, vedoucího výroby, později i ředitele mlékáren, zprovozňoval jsem rozsáhlou investici, pracoval ve výzkumném ústavu, kde jsem pomohl na svět české enterální výživě.

Jak se rodil váš vztah k Františku Bílkovi? Dodáváme, že jste členem i Společnosti F. Bílka.

Poznával jsem ho od mládí skrze knihy v tatínkově knihovně a vlastně ještě dříve, jako malý kluk, jsem chodil s dědečkem do muzea, kde provázel – a komentář k Bílkovým dílům na stěnách patřil samozřejmě k výkladu, ale to si moc nepamatuji. Asi dva roky po tatínkově propuštění z vězení jsme s ním jeli do Prahy k paní Bertě Bílkové do jejich vily. Paní Bílková nás srdečně přijala a spolu s dcerou Bertou Mildovou nás provedla vilou. Měli tam Březinův pokoj stále pietně uchovávaný tak, jak ho Březina naposled opustil, včetně rozečtené knihy.

Roku 1959 jsme se dostali do Chýnova. Paní B. Bílková se přátelila s Hanou Benešovou, vdovou po prezidentu Benešovi, a jako jedna z mála ji pravidelně směla navštěvovat. Pokud byla v Chýnově, jezdila do Sezimova Ústí za paní Benešovou jednou v týdnu. A nabídla nám, že tam zrovna druhý den jede a jestli chceme, že nás seznámí. Souhlasili jsme, protože jsme si prezidenta Beneše vážili, a druhý den se do Sezimova Ústí vypravili. Pozdravili jsme ji přes drátěný plot, vstup do zahrady, kde je vila a hrob E. Beneše, nebyl přístupný. Pro nás to byl nezapomenutelný zážitek.

Tatínek pořádal zájezdy pod hlavičkou JZD nebo Dřevodružstva. Tak se v r. 1962 konal zájezd Po stopách Otokara Březiny, kdy se jelo autobusem a první zastávka s výkladem byla v Táboře u Husova pomníku od Bílka, následovala návštěva Bílkovy „chaloupky“ v Chýnově, kde nás opět prováděly obě dámy Bílkovy, které se pak k zájezdu připojily a jely s námi přes Telč a Novou Říši do Jaroměřic nad Rokytnou. Účastníci spali v Jaroměřicích, kde tehdy byl jeden prvorepublikový hotel nevalné úrovně, ale to nevadilo, protože účastníky si rozebrali domů jaroměřičtí přátelé. U nás bydlela stará paní Bílková s paní Mildovou. Později k nám paní Bílková s dcerou přijely ještě jednou, to už bylo poté, co byly nuceny pražskou vilu darovat státu – což se bez slziček neobešlo. Naštěstí si v té smlouvě vyměnily dvě doložky. Jednak že mohou ve vile do smrti bydlet, jednak že musí být přístupna veřejnosti.

Od r. 1968 jsem se znal a stýkal s Alešem Nevečeřalem a dalšími ctiteli F. Bílka, kteří byli pro nás neformální SFB. V té době ostatně SOB také formálně neexistovala.

Někdy okolo roku 1980 mně zavolal náš přítel Ing. Josefík, zda bych s ním šel za ředitelem Galerie hl. m. Prahy, která vlastnila Bílkovu vilu v Praze, ale vila byla v tu dobu již přes rok pro veřejnost uzavřena bez udání důvodů. Tak jsme šli do galerie a Josefík řediteli říká, že se přátelil s rodinou Bílkovou a že ví, že veškerý inventář byl předán státu s tím, že bude přístupný veřejnosti. A že ve smlouvě je, že nebude-li vila přístupna, je nutné inventář vrátit dědicům. Načež to uzavřel slovy: „Soudruhu řediteli, jestli vilu znovu neotevřete, bude se muset všechn inventář vrátit, uvědomujete si to?“ A dále ukázal na Bílkův intarzovaný stůl, kde byla kolečka od čaje nebo kávy, a opět řediteli vyčítal, že se o svěřený majetek velmi špatně stará. Ředitel byl úplně zmaten, protože

nevěděl, odkud vítr vane a kdo nás posílá. Asi za půl roku vilu opět otevřeli. Nevím, zda na tom měla nějakou zásluhu vnučka F. Bílka, žijící v USA, se kterou se Josefík snažil také komunikovat a nabádat ji, aby u GHMP intervenovala.

Jaký byl podle vašeho názoru skutečný vztah mezi Březinou a Bílkem? Nedávno jsme se setkali s názorem, že to byl nevyvážený vztah, protože Bílek vycházel tomu vztahu mnohem více vstříc než Březina.

Myslím, že to bylo trochu ve vlnách. Bylo určité období, kdy ten vztah – např. co do četnosti návštěv – trochu ochladl, ale třeba jejich korespondence byla vždy velmi přátelská a vřelá. Březina byl velmi empatický, a i když Bílek zastával v něčem jiný názor, pro Březinu to nebyl důvod k nevraživosti – podobně jako Bílkův přestup k Církvi československé vyvolal nevraživost mezi řadou lidí. Bílek byl člověk, který měl vidění – a to v katolické církvi nepřijali. To byl asi hlavní důvod jeho konverze.

Mohl byste uvést nějakou méně známou zajímavost o Březinovi nebo jeho díle?

Jeden brněnský překladatel, Dr. Jan Šprincl, přeložil Březinovy verše do latiny. Přijel do Jaroměřic někdy v 70. letech a hledal někoho, s kým by si mohl pohovořit o Březinovi. Tak se dostal k mému tatínkovi a jednu z kopií svého samizdatového překladu mu věnoval. Tatínek pak dojednal předání kardinálu Tomáškoví. Ten ji nechal svázat, a když jel za papežem Janem Pavlem II. do Vatikánu, vzal mu to tam jako dar. Papež, který sám psal poezii, mu údajně později poděkoval a Březinovu poezii ocenil.

Děkujeme za rozhovor.

Já děkuji a jsem vděčný za přátelskou spolupráci mezi SOB a SFB.

*S Mgr. Jiřím Höfrem rozmlouvali dne 5. 11. 2018 v Praze Yveta a František
Kožíškovi*

Otokar Březina na kresbě Vlastislava Hofmana, bez data.

(Vlastislav Hofman, 1884-1964, český architekt, urbanista a teoretik architektury, malíř, grafik, scénograf a designér)

„Už jsme zase v Chýnově. Už jsme doma z ranních služeb božích. Už máme po snídani a sedíme ještě v jídelně. Venku je pošmourné, burácí a skučí vítr. „To mluví živly“, řekl Březina – „co chtějí? Snad chytit do svých spárů slunce a hrát si s ním jako s klubkem!“ Březina se rozhlédl při této větě po nás, hlavně však se zadíval na paní Bílkovou a s takovým vzpřímením (ačkoli seděl!) a s pohledem tak otevřeným, že jsem se tomu až podivil a v této chvíli bylo možno vidět finále „Ranní modlitby“ nebo podivuhodně správnou inspiraci architekta Hoffmanna, když portrétoval Otokara Březinu jako asyrského krále v extasi. A co je ještě podivnější: tuto Březinovu podobiznu sekal Hoffmann na papír podle – fotografie! Je to také jako ve vichřici.“

(Jakub Deml: Mé svědectví o Otokaru Březinovi)

Jan Vrba: Den v Chýnově

Zvláštní náhoda způsobila, že na jaře roku 1917 začalo téměř tříleté období trvalého mého styku s Otokarem Březinou. Navštěvoval jsem ho sice již od roku 1909 skoro pravidelně třikrát i čtyřikrát v roce, ale od května uvedeného roku zhoustly moje návštěvy v jaroměřické samotě básníkově tak, že se dály v mezidobích čtrnácti dnů nebo nejvýše tří neděl. Byl jsem totiž právě tenkrát povolán na Zemskou lesnickou školu v Jemnici, abych tam přednášel přírodopis, lesní ochranu a myslivost, a moji kolegové ochotně vyhověli mé prosbě a upravili rozvrh hodin, abych měl volná sobotní odpoledne a pondělní dopoledne a mohl tak využít blízkosti Březinova působiště k častým návštěvám.

Podivnou shodou okolností byl v té době intensivní i můj styk s Březinovým přítelem sochařem Františkem Bílkem, jemuž jsem se mohl svěřit se svou radostí, že budu tak blízko milovanému básníkovi, sotva jsem o tom obdržel zprávu, poněvadž v tu dobu meškal v Domažlicích, kde právě tesal na hřbitově pomník mého švakra plukovního lékaře Václava Miloty, který zemřel na tyfus ve Valjevu a byl po okupaci Srbska převezzen do vlasti. Pamatuji se na celý sled událostí velmi jasně, poněvadž téměř současně jsem obdržel dopis básníka Otakara Fischera, jímž mne vyzýval, abych se v nejbližších dnech dostavil do Prahy a zúčastnil se velmi důležitého podniku, který ve vážné době připravují čeští spisovatelé. Snad proto, že dopis byl nejasný, zmínil jsem se o něm Bílkovi, který k nám přijel z Prahy před týdnem. A učinil jsem dobře, neboť byl o věci informován a prozradil mi, že jde o spisovatelský manifest. Podepsal jsem jej tenkrát – tuším 5. května – v kanceláři univerzitní knihovny, zastaviv se v Praze na cestě do svého nového působiště. A toť se ví, že jsem se na té cestě zastavil i v Jaroměřicích, kde mne Březina ujistil upřímnou radostí z toho, že se zase shledáváme ve známém kraji, v němž naše styky před osmi lety začaly. Od té chvíle téměř ustala naše vzájemná korespondence. Nebylo jí třeba, poněvadž Březina ke konci každé návštěvy zval již na další, kterou jsme si tak vždycky spolu smluvili.

Počátkem července byly na škole zahájeny absolutorní písemné zkoušky, což jsou jakési lesnické maturity, a zároveň bylo nutno vykonati i v jednotlivých ročnících zkoušky čtvrtletní. Všechno to jsou jakési kantorské žně, žně velmi trudné, poněvadž sklízená úroda po čertech špatně odpovídá vynaložené námaze. Nebylo času a nebylo ani náležitě vnitřní pohody k návštěvě v Jaroměřicích. Omluvil jsem se proto a požádal o odložení o týden, ale za tři dny došel dopis, který znamenal odklad ještě delší a určoval pro naše setkání dispozice zcela jiné. Březina v něm psal, že odjíždí právě do Chýnova, kam byl pozván k Bílkovým a kde hodlá ztráviti několik dnů prázdnin. A dál psal, že by bylo pěkné, kdybych se na své cestě na prázdniny zastavil v Chýnově, kde budu jím a jistě i přítelem Bílkem srdečně uvítán. Pozvání bylo tím lákavější, že jsem dosud nikdy neviděl spolu

Březinu a Bílka, ačkoli jsem o jejich hlubokém přátelství věděl od obou. Ale věc nebyla bez obtíží. Nevěděl jsem a nemohl ani přibližně určit, kdy budu uvolněn ze svých povinností školních a kdy tedy přes Chýnov pojedou. Musel jsem před svým odjezdem ukončit ještě různé práce, obnoviti konservování sbírek, které jsem spravoval, a obstarati mnohé drobnosti i ve školní zahradě, neboť kantor na lesnické škole nemůže odletěti na prázdniny jen tak jako z holubníku, sotva školník odzvoní poslední vyučovací hodinu. Napsal jsem to všechno poctivě Březinovi do Chýnova, odkud místo Březiny odpověděl Bílek, abych se jistě na cestě zastavil pod jeho střechem, kde budu bratrsky uvítán, kdykoli se tak stane.

F. Bílek: exlibris pro Otokara Březinu, 1907. Foto: GHMP.

Tož jsem se počátkem srpna na tu cestu vypravil. Počátkem srpna proto, poněvadž školní rok na lesnických školách končil tenkrát posledním červencem. Žně už byly v proudu, ale byly to žně nevalné a chudé; obilí, které dosud stálo, bylo tak řídké, že běh vyplašeného zajíce bylo možno mezerami mezi stébly sledovati do poloviny dosti širokého pole. Sedláci tenkrát z příčiny nedostatku obilí příliš šetřili na osevu, spoléhající se na dobré odnožení – a trvalé sucho od jara způsobilo katastrofu. Byl ten obraz stejný v jihozápadním cípu Moravy i v části jižních Čech, kterou jsem do Chýnova projel. Na nádražičku jsem vystoupil nedlouho po poledni a po několikere poptávce jsem šťastně dorazil k Bílkovým. Oba své přátele jsem našel v dílně, kde mi Bílek ukázal kresby návrhu na pomník dějin pro Domažlice. Bylo tenkrát o tomto projektu vážně jednáno, a pomník měl zabírat větší část parku na Dolejším předměstí pod branou a jaksí tedy před vstupem do starobylé části města. Žel, že později s věcí sešlo z četných důvodů, z nichž finanční nehrál nejmenší roli – a tak místo monumentální práce Bílkovy stojí dnes před zmíněným parčíkem Švecův pomník Svobody.

Co však mne v Chýnově od první chvíle neobyčejně zaujalo, bylo chování Otokara Březiny. Nikdy dosud jsem ho neviděl tak veselého a spokojeného jako tam. Bílkův vážný výklad doprovázel poznámkami žertovného rázu, které se týkaly zámožnosti města, jež si může podobné mecenášství dovolit, ale z nichž bylo zřejmé, jak ho těší, že příteli se naskytla možnost díla většího slohu. Musím k tomu poznamenati, že již tenkrát byl dědici zesnulého starosty města Petra Hany objednan na jeho hrob velký pomník Bílkův, který byl téhož roku na podzim proveden.

Ale ještě jsme si pořádně neprohlédli Bílkovu chýnovskou dílnu, když tu již byla paní Bílková s pozváním ke svačině. Často mi Březina o ní vyprávěl, znal jsem jeho hlubokou úctu k ní a pamatuji se, že výrazy – jemná bytost, ušlechtilá duše – byly v těch hovorech pro choť přítelovu konstantní. Přes to však jsem si nedovedl představit, co jsem nyní viděl. Samotářský a jako mnich žijící Březina pojednou nalézal tolik noblesy a taktu, že mne to v první chvíli nejen na výsost udivilo, ale také – přiznávám rád – i trochu podezíravě překvapilo. Teprve po roce, když jsem se sám oženil, jsem byl ke svému zahanbení poučen, že stejná láskyplně obdivná úcta Březinova náleží každé ženě, která se rozhodla spojit svůj osud se životem veřejně činného člověka, aby mu vybudovala pokojný a bezpečný domov, u jehož prahu by uléhaly útoky světa. Tenkrát jsem to ještě nevěděl, a proto jsem se z překvapení probral teprve v zahradním altánku, když jsme tam po svačině seděli zase sami tři.

Zdálo se mi, že se po odchodu paní Bílkové Březinovi trochu ulevilo – že ho až úzkostlivá dvorná pozornost stála trošičku nezvyklého vypětí. Paní Bílková nás opustila, když se Bílek rozhovořil o poslání umělce. Pokračoval, rozprávěl myšlenku a po svém způsobu se záhy octl skoro v nadsvětských výšinách. A tehdy se přihodila věc, na niž do smrti nezapomenu. Otokar Březina se rozhlédl, tvář se mu rozzářila úsměvem, a prohodil spokojeně: „Teď, myslím, bychom si mohli zakouřit!“ – A k mému přímo zděšenému úžasu sáhl do rohu altánu pro sádrovou dýmku s dlouhým troubelem, vylovil z týchž míst i váček s tabákem, nacpal si a zapálil. Věděl jsem, že je kuřák, neboť v Jaroměřicích v rohu pokoje u psacího stolku stávaly dvě i tři takové dýmky, ale v té činnosti jsem ho v Chýnově viděl po prvé. Chutnal mu ten požitek jak náleží, a to způsobilo, že jsem překonal rozpaky a sáhl do kapsy pro cigaretu. A nevím proč se mi tenkrát zdálo tak groteskní, že my dva vesele čudíme, zatím co František Bílek nedotčeně rozvíjel své myšlenky dál. Mnoho jsem z Mistrovy řeči tenkrát neměl, poněvadž jsem nepřetržitě pozoroval Březinu, který se jen usmíval a občas poznámkou vpadl do plynulého toku Bílkovy řeči. Měl jsem do té chvíle Březinu rád a dlouhá léta rád, ale ať to zní sebe groteskněji, tohle pokouření v Bílkovic chýnovském zahradním altánku nás teprve sblížilo lidsky až do Mistrovy smrti. Kdykoli se později v hovoru usmál, vzpomněl jsem na ten altánek. Prozradil jsem mu to také v jiné srdečné chvíli a dočkal se odpovědi, která mi jen potvrdila, že procítění oné zvláštní pohody nám bylo společné... „Ano, příteli, bylo to

tenkrát pěkné.“ – A známý široký úsměv, rozlévající se po lících potvrdil, že nebyla vyřčena pouhá slova.

Podvečer toho dne v Chýnově jsme vyšli všichni tři na procházku do údolí k vysokému železničnímu mostu, a pamatuji se, že cestou vyprávěl Bílek o počátcích svého díla a o přátelství Julia Zeyera. Večer potom, když jsem osaměl v určeném mi pokoji, dlouho jsem oknem pozoroval Březinu, který se v zamyšlení procházel zahradou až do chvíle, kdy se ve světlé letní noci objevily ve výši nespěšné a chvějící se hvězdy.

Druhého dne dopoledne jsme nechali Bílka v dílně a šli na hřbitov, abychom si tam prohlédli několik jeho prací. Březina hovořil o trpkosti údělu umělce v malém národu, který mu nemůže poskytnouti prostředků k uskutečnění jeho snu. Nemohlo být pochyb, koho má na mysli. Však také pojednou se zastavil a zeptal se mne přímo, dojde-li v našem městě k uskutečnění zamýšleného pomníku dějin. Tak přímá otázka žádala si upřímné odpovědi. I zavrtěl jsem hlavou a prohlásil, že po mém soudu šlo u nás o pouhé vzplanutí, které jistě vyhasne dřív, než bude možno přistoupit k vážnému jednání. Jak se později ukázalo, měl jsem pravdu. Březinu to však nepřekvapilo. Zakýval hlavou, rozhodil rukama a promlouval dál...

„Tušil jsem to. Takový už je jeho osud. Unikla mu možnost vytvořit Husův pomník na Staroměstském náměstí, ačkoli k tomu dílu byl přede všemi povolán, nebude uskutečněn ani jeho pomník na Bílé hoře, a také z jeho největšího snu o Nedostavěném chrámu budou jenom zříceniny a trosky. Ostatně nesmíme příliš přísně soudit vlastní národ. I největším umělcům velikých národů se vedlo stejně. Snad to tak musí být, snad sen každého opravdu tvořícího člověka musí být neuskutečnitelně veliký, aby odlesk té velikosti, která je nad lidské síly, zůstal lpěti na vykonaném. I pro marnost velikého snu je sladko žít.“

A ještě k jednomu hovoru došlo dopoledne na cestě k nádraží, kam mne Březina s Bílkem doprovodili. Nepamatuji se už, jaký obrat v řeči mi poskytl záminku, abych se zeptal Březiny, kdy vydá knihu essayí, na které již dlouho pracoval, a jejíž vydání bylo do té doby několikrát ohlášeno. Všetečnost dotazu jsem se pak snažil zmírnit poukazem na velký zájem čtenářů. Březina zůstal odpověď dlužen. Dlouhou chvíli mlčel a potom rozhodil rukama právě tak jako ráno...

„Vy tvoříte uprostřed světa, který útočí na vaše smysly. Takové množství otázek je vám kladeno, že nestačíte odpovídati. V tom útočení padají i rány, které musíte odrážeti. Je to svět plný barev, svět zatopený prudkou září poledního slunce, svět plný proměn bouřlivého dění. Já jsem zaklet do samoty, můj svět je světem půlnocí – a proto tam, kdy vy vidíte rychle se střídající obrazy prudkého toku změn – vidím já jen množství jiskřících se bodů a za nimi propastné hloubky věčnosti. Proto také mám chvíle, v nichž cítím, že slovo je příliš slabým prostředkem, aby uneslo tíhu myšlenky. – Vzpomeňte si na dopolední hovor a přijměte moji odpověď jako důkaz, že

teprve druhý závěr byl správný.“

Chvíli poté mne již odvážel vláček k Táboru, ale na den – na dvacet čtyři hodiny, které jsem ztrávil s oběma vzácnými přáteli v Chýnově, jsem nikdy nezapomněl. Byl mi později a je mi dodnes jedním z hlavních klíčků k pronikání do osobnosti a díla Březinova.

[Z publikace „In memoriam. K desátému výročí smrti Otokara Březiny. Sborník vzpomínek básníkůvých přátel Anny Pammrové, Františka Bílka a Jana Vrby“. Vydal Josef Hofmann z Domažlic r. 1939 jako třetí svazek „Knihovny mrtvých“. Text byl ponechán v původní jazykové podobě.]

Poznávám krásu Vašich krajin

Vzájemná korespondence Jakuba Demla a Otokara Březiny

Ústav pro českou literaturu AV ČR vydal v létě 2018 další svazek z edice Korespondence Jakuba Demla, tentokrát věnovaný Demlově korespondenci s Březinou. Kniha má dva svazky. V prvním je dochovaná korespondence z let 1899-1928 čili 89 dopisů či dopisnic Březiny Demlovi a 172 dopisů či dopisnic Demla Březinovi. Ve druhém svazku jsou ukázky vzájemných dedikací knih či rejstříky, ale největší část zabírají Demlovy zápisky z deníku věnované Březinovi z let 1901-3 a dále podrobné komentáře a vysvětlivky. Přinášíme ukázky z několika dopisů.

Dopis Otokara Březiny Jakubu Demlovi ze dne 10. 3. 1904

Milý příteli,

učinil jste mi radost svou zásilkou a svým listem. Píšete krásně; těším se na Vaši knihu. Nečiňte žádných koncesí nikomu. Mohou Vám poručit, abyste mlčel: a tisíce hlasů vykřikne místo Vás. Ale mluvit něco jiného, nežli jste zrozen mluvit, je hříchem proti Duchu.

Gottesminne³ je krajina melancholické meditace. Ale krajina, přes niž se přehnal nesmírný žár, jehož jsme už nezastihli. Spálil všechny vegetace a vysušil hrozny na vinohradech, jako by zkameněly. To, co tam podruhé roste, má vroucnou bledost podzimních květů, hořce výmluvný pohled v anemické tváři. Schází prudkost, vášeň, let, z viditelného do neviditelného varem překypující život. Ani ukázky ze starších mystiků nezdají se mi šťastné. Kdo zná Silesiova Wandersmanna⁴, nepochopí nikdy, jak je možno tisknout z tohoto úžasného Potápěče vysílené jeho písně a jeho neuvěřitelné polemiky. Zdá se, jako by jeho duše nesla se hloubkami světů tajemným pohybem zdvojených hvězd, kde hvězda mrtvá krouží kolem hořící živé a v jistém okamžiku zaclání ji zrakům; fakt známý všem astronomům nebes a ducha. Florian? Máte pravdu. Kdyby bylo možno postavit ho tam, kam by patřil. Je žhnoucí a silný muž. A kdo mu poručí, kromě jeho strašného mistra?⁵

Můj milý, přál bych si, abychom se setkali letos o prázdninách, ale jinak než vloni, v našem kraji, sami, jako tenkrát v Hrádku a v Nové Říši. Chybil jsem, že jsem vloni s Vámi nejel; měl jsem jet. Ale jsou rozkazy, které přicházejí z takové dálky, že až po roce je slyšíme...

Čím bych se Vám odměnil za zaslání Vašich knih, řekněte! Čtete-li francouzsky, poslal bych Vám časopisy. Také Silesia mám celého. Nic teď netisknu. Snad v Moderní revui uveřejním jednu ze svých nových písní. Nemáte-li Moderní revui, poslal bych Vám ji, až mé verše v ní vyjdou.

Šetřte svého zdraví. Krásné dílo máte v rukou, potřebuje klidu a slunce, aby zrálo. Pozdravuji Vás.

O. B.

Dopis Jakuba Demla Otokaru Březinovi, březen 1904

Příteli můj,

kdykoli přijde Váš list, jako by se sneslo kus nebe a padlo mi na oči, prsa, do klína. Vaše slovo, které mluvíte ke mně, mne probouzí; zotevřívá všechna okna, která kdy byla otevřena – ničeho již nežádám, a radost má není taková, abych o ní mohl mluvit... jsem samotný a hovořím s Vámi... nechápu, že bychom mohli být smrtelní – věty, které pronáší duše, jsou bez interpunkce, široké jak step, vláčné jako pramen a hudba – nedivím se, že jsme se potkali,

³ Gottesminne byl německý katolický časopis pro duchovní poezii. Deml si o ní poznamenal: „Je to poezie biskupských, opatských, prelátských a vůbec katolických předsíní a salonů, poezie dogmaticky a morálně naprosto korektní a krotká...“. Pozn. red.

⁴ Poutníka (cherubínského). Pozn. red.

⁵ Léon Bloy. Pozn. red.

znal jsem Vás, nežli jsme se potkali, a přece, přece nemám nic svého – Jednou jsem trpěl a dlouho meditoval, jak Vás jmenuje má duše... Vyvolával jsem všechna drahá jména: přítel, bratr, milenka, matka – i našel jsem, že žádné úplně na mé otázky neodpovídá: tři první *ne mně* – a poslední ne naší řeči, tj. kdož by se mne tázali: má *duše* Vás nazvala *Matkou* – Eva.

A tenkrát, já slyšel a viděl, všechny věci promluvily. Pil jsem mléko a mízu všech prsů a stromů. Skály chutnaly jako chléb a nad ně neznal jsem rádců zkušenějších a důvěrnějších. Tajemství mé znali ptáci a zpívali o něm, takže jsem myslel, že to nikomu nemůže být tajemstvím – Žitné pole, jehož středem jsem se ubíral přede žněmi, rozvlnilo se přede mnou do všech nekonečností, a co klasů, tolik plamenných jazyků, charpy se roztruchlily, protože nebylo slov – A já mluvil s Vámi, byl jste všudy a nikde nebylo konce, neboť obzory proměnily se v zlaté ploty zahrad *ještě* světlejších, *ještě* širších, *ještě* bohatších, *ještě* zalidněnějších – tušil jsem všechny tvory, všechny předky, anděly a Boha. Viděl jsem, že není slova prázdného. Bylo Slovo.

A nebylo žádné smutné propasti a žádné nejistoty, protože bylo všechno naplněno. A bylo to Světlo, jež všechny naplňovalo. A nebylo to Světlo neosobné.

A bylo mnoho dní, a rozlišovaly se snad jen intenzitou, ne světlem. A někdy jsem omdlel, a srdce se rozlilo. A poznal jsem Vás, klečícího tenkrát při ranní mši svaté v jedné z posledních lavic – uprostřed sedláků –, když jsem Vás navštívil v Nové Říši... A tenkrát se světlo rozlilo jinam: poznal jsem Samospasitelnost naší svaté Církve – já viděl! A viděl jsem Svatost a Krásu a Slovo, které mluvilo z katolické liturgie. A Slovo podobalo se hřmění hromu. A za Liturgií bylo Ticho všech propastí. Vy jste byl, kdo mne křtil a kdo mne biřmoval – a já jsem novorozeně věřícího. A já jsem Katolík... A já jsem ovoce, a proto mám vůni jabloně. A ve zmatku hlasů, které se hádají o pravověrnost, já mlčím. A mlčím o Vás – – –

A jako by jedno Jaro mělo stačiti na celý rok a život lidský. A proto nezoufám pod úpalem v Létě a čekám i Podzim.

Koho znám a miluji: miluji jako mlčícího – A slovo jen jako vlna nad jezerem – a slepí vlny nevidí.

Doufám, že Vás o prázdninách navštívím.

A až dostanete mou knihu, budete se *mnou truchliti*... Truchliti, že tento Čas tolik větví polámal, tolik otloukl květů, tolik ptactva vyplašil – a že nám nedá uzrát v krásu plných jablek, vonných a pěkně zakrvavělých –

Snad Vy jediný, ó Příteli, *budete se mnou truchliti* – a svět se bude radovat...

Přicházím, padám na Vašem prahu, s Vámi povstávám, a chvěju se mlčením – odpověď má?!

Ó Pane!

Jakub Deml

Dopis Jakuba Demla Otokaru Březinovi, 22. 1. 1906

Milý příteli,

doposud jsem Vám nepsal, že Váš dar, knihu Větrů od pólů, jsem obdržel. Neodpověděl jsem Vám proto, že jsem se od Vás nenaučil nedočkavosti, a proto, že písemné slovo mezi Vámi a mnou, jak mi srdce říká, považuji pouze za cosi dodatečného a chudobného, a proto, že my, jakousi tajemnou náhodou a instinktivně, odpovídáme si všude a vždy, ve všech polohách místa a času, a tím se stává naše slovo bohatším a smělejším. List, který jsem Vám před několika dny napsal, nechal jsem doma, a vidím, že je to dobře. Buďte ujištěn, drahý mistře, že jsem Vaši knihu, kterou jste mi věnoval letos na svatého Štěpána, obdržel.

Váš
Jakub Deml

Z dopisu Otokara Březiny Jakubu Demlovi ze dne 2. 11. 1913

... Vaše slovo horečně zraje. Cítím nad ním dech prvních večerů letních jako nad oseními. Na všech stranách obzoru křížují se blesky, neviditelné lípy voní v soumracích, vzduch chvěje se ještě blízkostí bouří, ale země je mlčenlivá, soustředěná v tajemství svého mateřství, šťastná a silná, a očekává požehnání nového slunce a nebezpečí příštích dní s nádhernou jistotou, že všechno je dobré, co přichází z nebes a co ještě přijde...

Dopis Otokara Březiny Jakubu Demlovi ze dne 8. 2. 1928

Očekávám, drahý příteli, že mi laskavě napíšete několik řádků, jak se vede paní Kytlicové. Myslím na ni a na Vás denně a přál bych si, aby v těch chvílích, kdy člověk v utrpení nabývá zvýšené citlivosti pro každé zavanutí lásky, má myšlenka byla jako síla, která proniká k Vám do dálky a pomáhá, utěšuje, sílí a léčí.

Kdybyste pak, příteli, potřeboval nějak mé pomoci, víte, že všechno, co mám, je i Vaše a stačí jen zastaviti se u mne a vzítí, čeho třeba.

Ústně, až se setkáme, více. Zatím oběma oddaný pozdrav.

Vždy Váš
O.B.

Drobné zprávy

Nová komorní expozice v Bílkově vile: Grafická dílna Františka Bílka.

Dne 1. 5. 2018 byla v Bílkově vile v Praze otevřena nová komorní expozice. Detailnější pohled na grafickou práci sochaře Františka Bílka nabízí výstava grafik a jejich dřevěných štočků. Dřevo, svůj nejoblíbenější sochařský materiál, využil Bílek v technice dřevorytu, na kterou se po roce 1905 soustředil a ve které realizoval většinu grafik. Mistrné využívání struktury dřeva, patrné z detailů štočků, zvyšovalo dramatičnost dřevorytů, jejichž lapidární černobílá řeč založená na kontrastu světla a stínu umožňovala zachytit transcendentální spirituální světlo. Symbolika světla byla totiž pro Bílka zásadní, promýšlel ji jak v teoretické rovině, tak v samotném výtvarném procesu celého svého mnohvrstevnatého díla. Některé z grafických listů doprovázejí jednotlivá slova nebo celý text, jejichž prostřednictvím nám Bílek jak v grafice, tak v celé tvorbě sděloval svá poměrně komplikovaná obsahová poselství. Slova mají vždy podobu stylizovaného ornamentálního gotizujícího písma, které je zakomponované podél okraje tiskových desek. Komorní expozice představuje výběr z dřevorytových štočků a jejich grafických otisků z let 1902–1931 a jeden linoryt *Básník v přírodě* z roku 1906. Doplnují je unikátní dochované kovové matrice k ilustracím Březinovy sbírky básní *Ruce* z roku 1901, které František Bílek vydal vlastním nákladem a které jsou jedinečným příkladem provázanosti jeho celoživotní tvorby s literaturou.

Stopy Františka Bílka v Táboře – workshop s tímto názvem uspořádaly tábořské křesťanské církve v rámci každoročního festivalu Tábořská setkání v sobotu 15. září 2018. Program zahájila komentovaná prohlídka Bílkova Husova pomníku, kterou vedla Yveta Kožíšková. Poté se program přesunul do nedalekého Masarykova domova, kde mohli účastníci na úvod shlédnout fotografie Ludmily Mikulové, představující Bílkova díla v Táboře a Chýnově. Po úvodním slovu evangelického faráře Christofa Lange následovaly přednášky Jiřího Práška, Františka Kožíška, Jana Samohýla, Karla Deniše-Jordána a Oldřicha Horka. Nakonec bylo pro všechny přítomné nachystáno překvapení. Pokud znáte Masarykův domov, víte, že fasádu budovy zdobí dva rozměrné Bílkovy bronzové reliéfy: Jan z Kalicha a Petr Chelčický. A pokud znáte historii této budovy ještě lépe, víte, že Bílek původně vytvořil reliéfy čtyři, ale zbylé dva už nebyly odlity do bronzu. Nyní jsme tedy mohli spatřit a zblízka si prohlédnout i vyfotit i zbylé dva původní Bílkovy (sádrové) rozměrné reliéfy: Boží bojovníci a Tábořské ženy.

Dvěma přednáškami pokračoval v roce 2018 **cyklus přednášek SFB „Přátelé Františka Bílka“**. Nejprve jsme 10. května 2018 vyrazili do Středočeského muzea v Roztokách u Prahy, kde nás Marcela Šášinková

(zaměstnankyně muzea a zároveň předsedkyně Salonu Z. Braunerové) seznámila s životem **Zdenky Braunerové**. Přednáška byla pojata formou komentované prohlídky ateliéru Z. Braunerové a následné prohlídky výstavy „Vysoce ctěná slečno/Můj milý. Desatero mužů na paletě života Zdenky Braunerové“ (mezi které byl zařazen i F. Bílek). Druhá přednáška byla věnována **Otokaru Březinovi** (Galerie J. Adamce, 29. 11. 2018). Přednášel a zhudebněné Březinovy básně zpíval Petr Kopejska z Liberce, člen Společnosti O. Březiny.

Zvon s Bílkovými reliéfy. Dne 9. září 2018 byl v Husově sboru CČSH v Chotovinách u Tábora zasvěcen Bohu pro službu lidem k víře, lásce a naději nový zvon, který nese jména Jana Husa a Jana Žižky. Na plášti zvonu jsou reliéfy Husa i Žižky, které byly zpracovány podle původních reliéfů od Františka Bílka. V příštím čísle Zpráv přineseme o tomto počínu podrobnější článek.

Dne 18. října 2018 **zemřela ve svých 86 letech paní Milada Škárová** ze Společnosti Anny Pammrové. Rozhovor s ní jsme přinesli v č. 39 našich Zpráv.

Výtvarník, grafik a člen SFB Pavel Hlavatý uspořádal u příležitosti 37. mezinárodního kongresu sběratelů ex-libris, který se konal na přelomu září a října v Praze, současnou **největší výstavu Bílkovy drobné grafiky**. Konala se od 16. srpna do 6. září 2018 v kostele sv. Václava na Zderaze v Praze 2, ve kterém je výzdoba od F. Bílka. Formálně výstavu zorganizovala Pražská grafická sbírka D.R.I.T. ve spolupráci s Církví československou husitskou a Spolkem sběratelů a přátel exlibris.

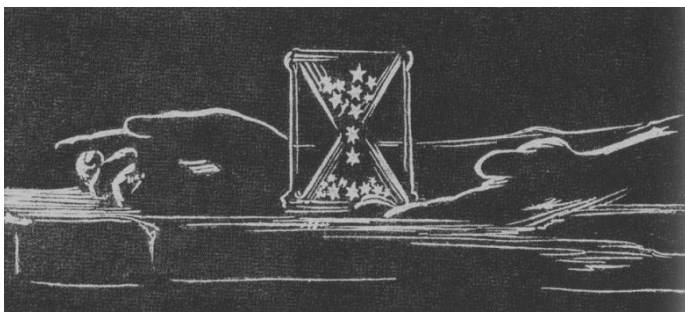
František Bílek, Pavel Myslín: **František Bílek – grafika: *Obrazový soupis 1899 – 1941***. Vydala Galerie ART Chrudim, 2018; 84 stran, vázaná. Počátkem září 2018 vyšla nova kniha o Františku Bílkovi, která mapuje a přehledně ukazuje jeho grafické dílo. Publikace představuje 380 grafik Františka Bílka z období let 1899 – 1941. Autorem je sběratel Bílkova díla a jeden z jeho největších znalců – Pavel Myslín. Kniha začíná úvodem o Bílkovi jako grafikovi a jeho grafickém díle, následuje soupis všech známých Bílkových grafik včetně zmenšených náhledů každé položky, v závěru je pak reprodukováno ve větším měříku několik zajímavých grafických listů.

*Bítkova plastika Tvůrce a jeho sestra Bolest na hrobě O. Březiny
v Jaroměřicích, 1932. Foto: F. Kožíšek.*

NEPRODEJNÉ

Pro své členy a příznivce vydává Společnost Františka Bílka v Praze
www.spol-fb.cz

Kontakt: Alena M. Kubíčková, Křivenická 413/16, 18100 Praha 8

ISSN: 2464-5516

Vydáno v nákladu 100 ks

Redakční rada: František Kožíšek, Michal Kellner, Yveta Kožíšková

Jazyková korektura: Yveta Kožíšková

Administrace: Michal Kellner, Nad Buděnkami II. 12, 150 00 Praha 5

Příspěvky do Zpráv posílejte na: spolecnost.frantiska.bilka@gmail.com